

Nr 171.

Ankom till riksdagens kansli den 9 juni 1942 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 298 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 15 maj 1942, föreslagit riksdagen att till Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen för budgetåret 1942/43 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 270) av herr *E. Näsström m. fl.* och den andra inom andra kammaren (II: 390) av herr *G. Skoglund i Umeå m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen ville till Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen för budgetåret 1942/43 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 900,000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *K. E. Hansson i Skediga m. fl.* väckt motion (II: 377), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att bidrag utgår även till sommarresor för landsbygden samt att i anledning därav det i Kungl. Maj:ts proposition angivna förslagsanslaget å 500,000 kronor höjes till 1 miljon kronor.

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna I: 270 och II: 377.

Kungl. Maj:ts förslag grundar sig på ett av 1941 års *befolkningsutredning* den 2 maj 1942 avgivet förslag av i huvudsak följande innebörd.

Statlig hjälp bör utgå för att bereda sommarvistelse på landet för barn, bosatta i städer och tätbebyggda samhällen. Denna hjälp bör i första hand taga sikte på att söka ernå en utplacering av barnen i enskilda hem på landet hos släktingar och bekanta, med vilka föräldrarna själva träffat avtal om barnens sommarvistelse. I andra hand bör den av kommuner och enskilda ordnade feriebarns- och sommarkoloniverksamheten understödjas.

Bihang till riksdagens protokoll 1942. 6 saml. Nr 171.

Den effektivaste hjälpen för en utplacering i enskilda hem anses kunna åstadkommas genom att staten lämnar fria resor för barnen vid färd från bostadsorten till vistelseorten på landsbygden och åter. Även för feriebarns- och sommarkoloniverksamheten skulle fria resor komma att utgöra ett värdefullt stöd. De fria resorna böra i den mån detta är möjligt kompletteras med en förmedling av landsvistelse i enskilda hem för barn, vilkas föräldrar icke själva äga möjlighet att träffa avtal härom med släktingar eller bekanta.

Förmånen av fria resor böra tillkomma barn, som äro födda 1928 eller senare.

Rätten att erhålla fria resor bör direkt anknytas till erhållen prisrabattering å livsmedel. Ett undantag bör dock göras för resor till skollovskolonier. För sådana resor bör inkomststreckets icke gälla utan fria resor böra få utnyttjas för samtliga barn, oavsett föräldrarnas inkomst.

Av ekonomiska och organisatoriska skäl anses endast större städer och andra tätbebyggda samhällen nu böra få del av de fria resorna. Vid övervägande av denna fråga har det syntts lämpligt att draga gränsen vid samhällen med ett invånarantal av 8,000. De fria resorna skulle sålunda bli tillämpliga ifråga om städer, köpingar och municipalsamhällen med ett invånarantal, som överstiger nämnda siffra. En möjlighet bör dock hållas öppen att, om särskilda förhållanden så påfordra, göra undantag för orter med lägre invånarantal, till exempel om de administrativa gränserna uppenbarligen ej följa tätbebyggelsen eller då fråga är om förorter till större städer. Det bör ankomma på den centrala myndighet, som utses att ha ledningen av de föreslagna hjälpåtgärderna, att medgiva sådant undantag. Såsom önskvärt framhålles, att även kolonier från mindre städer samt från andra kommuner än städer överlag göras delaktiga av den statliga hjälpen i form av fria resor. Då de ekonomiska konsekvenserna härav icke synas bli stora, föreslås, att fria resor beviljas samtliga sommarkolonier, oavsett om deras klientel kommer från stads- eller landskommuner. Även koloniernas personal bör få fria resor från koloniens hemort till dess vistelseort för sommaren och åter.

För att landsvistelsen skall få avsedd effekt är det nödvändigt, att den icke blir alltför kort. Med de fria resorna bör därför förknippas ett villkor, att barnet får stanna på landsbygden en viss minimitid. Biljetterna böra icke gälla för återresa förrän efter denna tid. I allmänhet torde landsvistelsen böra utsträckas över en tid av 6—8 veckor. Det är emellertid sannolikt, att såväl föräldrarna som värdarna på landet i många fall ha svårt att binda sig för en så lång landsvistelse för barnen. För att icke ovisshet i detta avseende skall behöva förhindra ett utnyttjande av de fria resorna, bör minimitiden begränsas till fyra veckor. Det är sannolikt att om barnen väl befinna sig ute på landsbygden, vistelsen i många fall kommer att utsträckas över denna tid.

För att det med de fria resorna avsedda ändamålet skall vinnas, bör utresan anträdas före den 1 augusti. Förslagsvis bör rätten till fria resor begränsas till sträckor å vilka det ordinarie biljettpriset för enkel järnvägsresa i tredje klass (för vuxna) samt för motsvarande resa med buss eller båt uppgår till minst tre kronor. Denna begränsning bör dock ej gälla gruppresor till sommarkolonier.

Fria biljetter böra endast utlämnas för resa till landsbygden, däremot ej för vistelse i större städer eller industrisamhällen.

Biljettutlämningen föreslås skola handhas av järnvägsmyndigheterna. Utlämnning av gratisbiljett skall ske vid företeende av intyg om vederbörandes rätt att erhålla fri resa. Sådana intyg, som böra utfärdas efter styr-

kande av beviljad prisrabatter, anses ifråga om skolbarn böra utfärdas i skolan och ifråga om andra barn av barnavårdsnämnden eller dess organ.

Motsvarande förfaringssätt bör tillämpas ifråga om sommarkolonier i det att intyg för skolbarnskolonier utfärdas i skolan och för småbarnskolonier av barnavårdsnämnden.

För barn under skolåldern samt för yngre barn i skolåldern, vilka resa till enskilda hem på landsbygden, torde det i stor utsträckning vara nödvändigt att räkna med att de måste åtföljas av moder eller annan vårdare på resorna. Med hänsyn härtill föreslås, att även vårdare till mindre barn beredas helt avgiftsfria resor.

Ifråga om äldre skolbarn torde det i allmänhet icke vara oundgängligen nödvändigt, att vårdare medfölja å resan. I allmänhet torde man vara berättigad antaga, att barn, som fyllt tio år, kunna resa utan särskild vårdare. Gränsen bör därför dragas så, att rätten till fria resor för vårdare begränsas att avse barn, som uppnått ungefär angivna ålder. För att för enkla prövningen härav anses det lämpligast, att fri resa lämnas vårdare till barn, som äro födda 1932 eller senare. Särskilda skäl kunna dock föreligga, som föranleda till att vårdare bör medfölja barnet även om detta är äldre än nu sagts (försenad utveckling eller klenhet hos barnet, särskilt besvärlig resväg o. s. v.). I sådana fall bör rätt till fri resa kunna beviljas vårdaren av den lokala myndighet, som handhar ledningen av förevarande verksamhet.

Till förhindrande av missbruk bör stadgas, att i allmänhet högst en vårdare får medfölja varje familj. Rätten att erhålla vårdarbiljett bör i första hand tillkomma modern. Kan denna av någon anledning icke ledsaga sina barn, bör annan vårdare få fribiljett, dock först efter prövning av vederbörande lokala myndighet.

Rörande det sätt, varpå förmedling av sommarvistelse i enskilda hem m. m. bör äga rum, framhålles, att å de orter, där organiserad feriebarnsverksamhet finns, denna verksamhet bör fortsättas i samråd med och med understöd av de kommunala myndigheterna, särskilt folkskolestyrelse och barnavårdsnämnd. Feriebarnsverksamheten torde genom de fria resorna erhålla en så väsentlig lättnad i ekonomiskt hänseende, att den kan utvidgas i relativt betydande omfattning.

Feriebarnsverksamhet torde emellertid icke komma att finnas på alla orter, där sådan verksamhet skulle behövas. Å övriga orter, för vilka de fria resorna avses att gälla, bör det ankomma på de kommunala myndigheterna att taga initiativet till en förmedling av sommarhem. Lämpligast synes vara, att för ändamålet en delegation bildas av representanter för skolstyrelser, barnavårdsnämnd och enskilda organisationer i orten. Denna delegation bör genom upprop i pressen och på annat sätt söka anskaffa lämpliga hem på landsbygden, i vilka man är villig att taga emot ett eller flera stadsbarn under sommaren.

En viss kontroll av de anmälda landshemmen och av förhållandena under barnens vistelse i dessa hem bör vidare äga rum. Härfor böra barnavårdsnämnderna i landskommunerna anlitas. Eventuellt torde också barnavårdsombudens medverkan kunna påräknas.

Enligt befolkningsutredningens förslag bör statens utrymningskommission medverka vid anskaffandet av förläggningar m. m. Utredningen anför härom bland annat:

Det vore av synnerlig betydelse om en snabb utbyggnad av koloniverksamheten genom kommuner och enskilda kunde komma till stånd. Vid en sådan utbyggnad torde ett visst bistånd av statens utrymningskom-

mission kunna lämnas kommun eller koloniförening, som disponerar medel till driftkostnaderna för en eller flera nya kolonier. Kommissionen torde sålunda kunna lämna hjälp vid uppletande av lämpliga lokaler för sådana nya kolonier. Härvid böra utväljas förläggningar, som särskilt lämpa sig för ifrågavarande ändamål genom sin belägenhet i närheten av vatten o. s. v.

Förläggningarna böra ställas i ordning av vederbörande inkvarteringsnämnd på samma sätt som vid utrymning, d. v. s. förses med sängar, träull för stoppning av madrasser samt köksutrustning. Ledningen av förläggningarna bör däremot ankomma på vederbörande kommun eller koloniförening, som också bör bestrida hyra för lokalerna samt driftkostnaderna. Personal för förläggningarna bör likaledes anställas av kommunen eller föreningen som även själv bör ordna den ekonomiska ledningen för förläggningarna. De ifrågavarande internaten torde böra upprättas som komplettering av de vanliga skollovskolonierna, d. v. s. avses för barn i samma ålder som dessa kolonier.

Beträffande frågan vilken myndighet, som bör centralt leda ifrågavarande verksamhet föreslås såsom lämplig lösning att handhavandet av ifrågavarande ärenden uppdrages åt en delegation, bestående av representanter för socialstyrelsen och utrymningskommissionen, samt att beredning och expedition av ärendena ske inom utrymningskommissionens kansli.

Närmare föreskrifter angående verksamheten böra utfärdas av delegationen i samråd med berörda myndigheter och organisationer — ifråga om resorna framför allt järnvägsstyrelsen.

Slutligen har befolkningsutredningen framlagt beräkningar rörande kostnaderna för statens ifrågavarande hjälpverksamhet. Utredningen anför i ämnet följande.

Det synes icke möjligt att med någon säkerhet beräkna kostnaderna för de föreslagna åtgärderna, då dessa kostnader framför allt bli beroende av den omfattning, i vilken de fria resorna komma att utnyttjas.

I rikets städer, köpingar och municipalsamhällen med ett invånarantal överstigande 8,000 torde för närvarande finnas i runt tal 350,000 barn, som äro födda 1928 eller senare. Förutsattes, att förmånen av fria resor sammanlagt toges i anspråk av 20 % av detta barnantal, utgör detta 70,000. Förutsattes vidare, att en vårdare medföljer på vart femte barn, kommer antalet vårdare att utgöra omkring 15,000. Det synes med ledning av erfarenheterna från 1940 rimligt att beräkna biljettkostnaden för barnen till i genomsnitt 10 kronor per person samt för vårdarna till i genomsnitt 20 kronor per person. Med denna beräkning skulle kostnaden för de fria resorna sålunda utgöra cirka 1,000,000 kronor.

I övrigt torde några mera avsevärda kostnader icke uppkomma. Det förutsattes, att kommunerna ställa medel till förfogande för de kommunala organens medverkan vid administrationen av de fria resorna samt att förmedling av sommarhem och utvidgning av koloniverksamheten bekostas av kommunerna eller enskilda personer och organisationer.

Till den föreslagna verksamheten torde sålunda böra anvisas ett förslagsanslag om 1,000,000 kronor.

Över befolkningsutredningens förslag hava yttranden avgivits av skolöverstyrelsen, medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, statens utrymningskommission och järnvägsstyrelsen.

Beträffande innehållet i yttrandena hänvisas till propositionen (sid. 15—19).

Departementschefen har anfört följande:

I likhet med befolkningsutredningen finner jag det under nuvarande förhållanden vara av särskild betydelse att barn, bosatta i städer och stadsliknande samhällen, i största möjliga utsträckning erhålla tillfälle till en stärkande sommarvistelse på landet. Då den verksamhet, som i nämnda syfte bedrivs av kommuner och enskilda, icke kan beräknas bliva tillfyllest, anser jag det väl motiverat, att staten ingriper för att möjliggöra lantvistelse under instundande sommar för ett så stort antal barn som möjligt.

Enligt befolkningsutredningens förslag skulle statens hjälp i huvudsak lämnas i den formen att de barn, som därav äro i behov, erhöles fria resor vid färd till landet och åter, därvid fria resor jämväl i viss utsträckning skulle medgivas även för mödrar eller andra vårdare, som medföljde barnen. Hjälpens skulle främst ha till syfte att underlätta en utplacering av barn i enskilda hem på landet, men även en utvidgning av sommarkoloniverksamheten för barn åsyftas.

Till vad utredningen föreslagit beträffande resorna kan jag i stort sett ansluta mig.

Sälunda tillstyrkes, att fria resor skola tillkomma barn födda år 1928 eller senare.

Rätten till fri resa bör anknytas till erhållen prISRabattering å livsmedel, dock att resor till skollovskolonier städse böra vara avgiftsfria.

Utöver den begränsning som skett genom anknytning till prISRabatteringen å livsmedel anser jag lämpligt att begränsa de fria resorna till enskilda hem att gälla allenast för barn, bosatta i större städer eller andra tätbebyggda samhällen, därvid gränsen bör dragas vid ett invånarantal av 8,000. Den centrala myndighet, åt vilken ledningen av hjälpverksamheten anförtros, bör dock erhålla möjlighet att, där omständigheterna därtill föranleda, medgiva undantag för orter med lägre invånarantal.

Till utredningens förslag, rörande viss minimitid för lantvistelsen ansluter jag mig. Likaså biträder jag förslaget att rätten till fri resa — fränsett gruppresa till sommarkoloni — blott skall gälla för sträckor, för vilka det billigaste biljettpriset för enkel tur är minst tre kronor.

Även beträffande fria resor för mödrar eller andra vårdare torde i stort sett böra gälla de föreskrifter, som förordats av befolkningsutredningen.

Liksom socialstyrelsen anser jag, att fria resor böra få förekomma å samtliga erforderliga trafikmedel, således även å enskilda järnvägar samt å båt- och omnibuslinjer.

På sätt befolkningsutredningen tänkt sig, torde vidare statens utrymningskommission kunna lämna sin medverkan, då det gäller att finna lämpliga lokaler för nya sommarkolonier. Förläggningarna böra iordningställas av vederbörande inkvarteringsnämnder på samma sätt som vid utrymning. Kostnaderna för hyra av lokalerna ävensom drift- och personalkostnader böra emellertid bekostas av kommunerna eller enskilda.

På av befolkningsutredningen angivna skäl förordar jag, att den centrala ledningen av ifrågavarande verksamhet anförtros åt en delegation bestående av representanter för socialstyrelsen och statens utrymningskommission samt att verksamhetens kansli förläggas till utrymningskommissionen.

Närmare föreskrifter angående verksamheten torde böra utfärdas av nämnda delegation i samråd med vederbörande, av verksamheten berörda myndigheter. Därvid torde bland annat få beaktas vad järnvägsstyrelsen anfört i sitt yttrande över utredningens förslag.

Vad beträffar omfattningen av ifrågavarande verksamhet är jag av den uppfattningen, att densamma sannolikt kommer att bliva mycket mera begränsad, än befolkningsutredningen antagit. Jag uppskattar därför statens

kostnader för verksamheten, vilka av utredningen upptagits till 1,000,000 kronor, blott till halva denna summa. För ändamålet torde för nästa budgetår böra under femte huvudtiteln, rubriken åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen, anvisas ett förslagsanslag av 500,000 kronor.

Utskottet.

I likhet med befolkningsutredningen och departementschefen anser utskottet, att det under nuvarande förhållanden är av särskild betydelse att barn bosatta i städer och stadsliknande samhällen i största möjliga utsträckning erhålla tillfälle till en stärkande sommarvistelse på landet. Då den verksamhet, som i nämnda syfte bedrivs av kommuner och enskilda, såsom departementschefen framhållit icke kan beräknas bliva tillfyllest, anser även utskottet motiverat, att staten bidrager till att möjliggöra en dylik lantvistelse.

Kungl. Maj:ts förslag till åtgärder i nämnda syfte har icke föranlett erinran från utskottets sida i annat avseende än i fråga om fastställande av fyra veckor såsom minimitid för lantvistelsen. Utskottet finner visserligen välbetänkt, att en dylik minimitid i allmänhet fastställas såsom villkor för statens medverkan, men anser dock icke erforderligt att så sker beträffande den egentliga sommarkoloniverksamheten, vilken alltså enligt utskottets mening bör vara undantagen från villkoret i fråga.

I de likalydande motionerna I: 270 och II: 390 har yrkats, att den av Kungl. Maj:t föreslagna medelsanvisningen höjes med 400,000 kronor. Till stöd för detta yrkande har åberopats ett av 1941 års befolkningsutredning på grundval av framställningar av landshövdingarna i de fyra nordligaste länen till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse med förslag, att 400,000 kronor skola ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för krishjälp åt i främsta rummet norrlandsbarnen. Enligt vad utskottet inhämtat har befolkningsutredningens berörda skrivelse, vilken jämte landshövdingarnas framställningar varit tillgänglig för utskottet, inkommit till socialdepartementet den 16 maj 1942 eller efter det Kungl. Maj:t beslutat framlägga nu ifrågavarande proposition.

Utskottet vill framhålla, att den av Kungl. Maj:t föreslagna hjälpen är avsedd att främst utgå i form av fria resor och har till syfte att underlätta utplacering av barn i enskilda hem på landet, varjämte en utvidgning av sommarkoloniverksamheten åsyftas. Det av befolkningsutredningen framlagda förslaget har till syfte, förutom att underlätta sommarvistelse för barn, som äro i behov därav, även att bereda dem läkarhjälp, tillgodose deras beklädnadsbehov inför stundande höst och vinter och för övrigt att bereda en allmän krishjälp åt barnen. Utskottet finner syftet med detta förslag behjärtansvärt, men är icke berett att taga ställning till det i nu ifrågavarande sammanhang och kan med hänsyn härtill icke tillstyrka bifall till ifrågavarande motioner.

I motionen II: 377 har föreslagits, att bidrag av det av Kungl. Maj:t äskade anslaget skall få utgå även till sommarresor till städerna för barn från landsbygden. En dylik understödsverksamhet ligger utanför syftet med Kungl. Maj:ts förevarande förslag. Utskottet avstyrker förty bifall till motionen.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

a) att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 270 och II: 390 till *Åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen* för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500,000 kronor;

b) att motionen II: 377 ej må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 9 juni 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Gränebo, Torsten Ström, Sven Larsson, Karl Magnusson, friherre De Geer, Gustaf Karlsson, Björkman, Ekströmer* och *Holmbäck*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Prästbol, *Ward, Isacsson, Hansson* i Rubbestad, *Mårtensson, Åqvist, Lindholm, Lundberg* i Hälsingborg och *Eriksson* i Frägsta.

Reservationer:

1:o) av herrar *Svensson* i Grönvik och *Hansson* i Rubbestad, vilka ansett, att rätten till fria resor i rekreationssyfte för barn och deras vårdare icke skall begränsas huvudsakligen till städer med en folkmängd överstigande 8,000 invånare utan borde komma även mindre samhällen samt landsbygden till del;

2:o) av herrar *friherre De Geer* och *Ekströmer*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»I likhet med — — — en dylik lantvistelse.

Kungl. Maj:ts förslag — — — villkoret i fråga.

Kungl. Maj:t har begränsat de fria resorna att gälla allenast för barn bosatta i större städer eller andra tätbebyggda samhällen, därvid gränsen bör dragas vid ett invånarantal av 8,000. I likhet med 1941 års befolkningsutredning förutsätter dock utskottet, att möjlighet bör hållas öppen att, om särskilda förhållanden så påfordra, göra undantag för orter med lägre invånarantal, t. ex. om de administrativa gränserna uppenbarligen ej följa tätbebyggelsen eller då fråga är om förorter till större städer.

I de likalydande — — — nu ifrågavarande proposition.

Utskottet vill framhålla — — — till ifrågavarande motioner.

I motionen II: 377 — — — bifall till motionen.»
